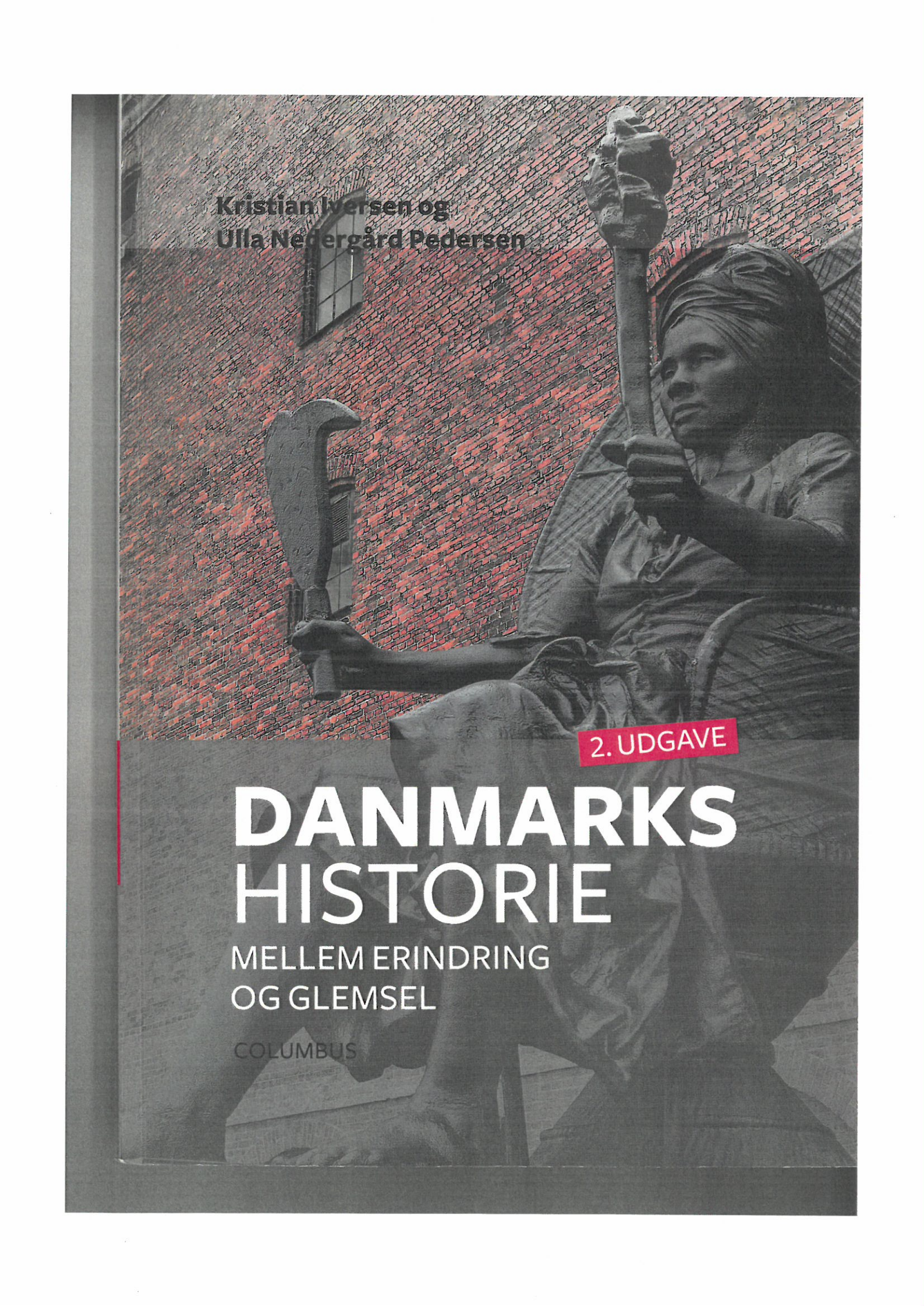

Kristian Iversen og
Ulla Nedergård Pedersen

2. UDGAVE

DANMARKS HISTORIE

MELLEM ERINDRING
OG GLEMSEL

COLUMBUS

Politikens Hus, hvor avisen Politiken holder til, havde i 1916 sat et "barometer over folkestemningen op" i forbindelse med afstemningen om salget af øerne. Nationalkonservative var imod, mens venstreorienterede og liberale argumenterede for og blandt andet opfordrede kvinderne til at benytte sig af deres nyvundne stemmeret.

Derfor kaldes oprøret *The Fireburn*, og målet var at opnå bedre lønninger og arbejdsforhold for de fattige landarbejdere.

I eftertiden fungerer særligt de tre kvinder, der var frontfigurer i oprøret, som erindringssteder i den vestindiske fortælling om kamp mod koloniherrerne. Særligt Mary Thomas hylides som Fireburn Queen. Denne heltindestatus har nu også sat sig spor i Danmark, idet hun er

inspirationen til statuen I am Queen Mary, der i dag kan ses på Langelinie i København – og på denne bogs forside.

Fireburn-opstanden forvoldt store materielle skader og kostede menneskeliv, hvorfor den danske guvernør slog hårdt ned på det. De kvindelige oprørsledere, herunder Mary Thomas, fik strenge straffe og blev sendt til Danmark for at afsonere deres straffe med 'tugthusarbejde på livstid' i kvindefængslet på Christianshavn. I 1887 blev de sendt tilbage til Sankt Croix, hvor de udstod resten af deres livstidsdomme.

Efter opstanden blev reglerne for landarbejdernes arbejdsvilkår lempet, så det blev lettere for dem at rejse fra plantagerne til byerne. Den tidligere slavegjorte befolknings politiske rettigheder blev dog ikke forbedret, da det stadig kun var plantageejere og handelsmænd, der havde valgret til kolonialrådene, der også kun var rådgivende for Rigsdagen i København, der havde den egentlige magt til at lave lovgivning på øerne.

Salget af øerne 1917

I anden halvdel af 1800-tallet begyndte de danske interesser i Dansk Vestindien at svinde ind; slaveriet var blevet ophævet, og sukkerroen var blevet introduceret i dansk landbrugsproduktion. Det betød, at et af de vigtigste råstoffer på øerne ikke længere kunne klare sig i konkurrencen med det langt billigere sukker, der nu kunne produceres i Danmark. Sukker gik fra at være en eftertragtet luksusvare til at blive et hverdagsprodukt for alle dan-

skere. Dansk Vestindien blev dermed en ren underskudsforretning for den danske stat. USA viste sig interesserede i at købe øerne. Derfor forhandlede man ad flere omgange et salg. Der kom dog først en aftale på plads i 1916, hvor USA fik øget interesse i øerne, fordi man under første verdenskrig frygtede, at tyskerne ville overtage øerne.

I Danmark var der stor debat og uenighed om, hvorvidt man skulle sælge øerne. De nationalkonservative var imod salget, fordi man mente, at det ville være en slags national ydmygelse, og at Danmark havde et ansvar for at få øerne på økonomisk ret kurs igen. De venstreorienterede og de liberale mente derimod, at kolonier var utidssvarende, og at det ville være bedst for Danmark at komme af med øerne til en god pris. Debatten om øernes fremtid gjorde, at man lagde det ud til en folkeafstemning den 14. december 1916. Det var den første folkeafstemning i det unge danske demokratis historie. Det var derudover også første gang, at kvinder og tyende (tjenestefolk) kunne stemme ved et nationalt valg. Resultatet af afstemningen blev et klart ja til at sælge øerne til USA. Prisen på øerne blev forhandlet til knap 100 millioner kroner.

Øernes indbyggere blev aldrig spurgt om, hvad de ønskede. De fulgte med i salget og blev nu underlagt USA, men uden at blive amerikanske statsborgere. Der blev arrangeret en uofficiel afstemning på Sankt Croix af den indfødte aktivist David Hamilton Jackson, der viste et klart flertal for et salg (4.027 stemmer for, 7 imod).

Den 31. marts 1917 fandt den såkaldte *Transfer Day* sted. De fleste danske statsborgere rejste hjem, den danske koloniadministration blev nedlagt, og ved en officiel ceremoni blev Dannebrog halet ned, og det amerikanske Stars and Stripes blev hejst over guvernørboligen.

Glemsel og grundfortælling

I dette afsnit skal vi se nærmere på: Hvad er en 'grundfortælling'? Hvad kendetegner den danske grundfortælling om landets kolonifortid?

Når man undersøger, hvordan den danske kolonihistorie om Dansk Vestindien er blevet skildret i dansk historieskrivning, tegner der sig et billede af, at historien om den danske kolonialisme har en meget lille plads i historien om Danmark. Den danske historiker Astrid Nonbo Andersen fremhæver, at den danske kolonihistorie længe ikke blev set som en integreret del af danmarkshistorien. Man har altså typisk skelnet mellem den "rigtige" danmarkshistorie og den koloniale historie; hvilket er en europæisk tendens.

Der, hvor dansk historieskrivning adskiller sig fra resten af Europa, er, i hvor høj grad kolonifortiden er marginaliseret og glemt i både akademiske bøger og i den brede historiebevidsthed i befolkningen. Nonbo Andersen har gennem en historiografisk analyse af, hvordan den danske kolonifortid er blevet skildret i mange forskellige historiske fremstillinger over tid, fundet den samme gennemgående

**Knut Kjeldstadli, historiker,
om historiske narrativer**

(...) Verden består ikke af pænt afrundede fortællinger, som begynder ét sted og slutter et andet. Verden er fuld af sprækker, modsætninger, løse ender, meningsløsheder og tilfældigheder. Den består ikke af 'reelt' integrerede sociale processer. Når fortælleren mener at beskrive sådan en udvikling, fra én orden til en anden, er det ham eller hende selv, som læser en mening, en moral ind i dette, som tilskriver hændelserne vigtighed. Valget af emne og afgrænsning af en fortælling indebærer et forhåndsstandpunkt, ofte helt ureflekteret, som går ud på, at noget er betydningsfuldt og sammenhængende. (...) '**Fortiden er ikke, hvad den har været**', s. 302.

fortolkning af fortiden, hvilket hun kalder *grundfortællingen om den uskyldige danske kolonialisme*.

En grundfortælling er et grundlæggende narrativ, som man vil se gå igen på tværs af mange forskellige historiske fremstillinger om en periode eller en begivenhed, eksempelvis i forskellige historiebøger, taler, film, skønlitteratur og lignende. Den kan ses som en form for fælles betydningskabende skelet i de historiske fremstillinger.

Nogle gange vil der være stor enighed om grundfortællingen, det vil sige, at den går igen i stort set alle fremstillinger, der beskæftiger sig med de historiske begivenheder. Dette har for eksempel tidligere været tilfældet, når det handlede om fremstillinger om besættelsestiden i Danmark. Historikerne Anette Warring og

Claus Bryld konstaterede i bogen '*Besættelsestiden som kollektiv erindring*', at der i efterkrigstiden blev skabt en *hegemonisk grundfortælling om besættelsestiden*, det vil sige en grundfortælling, der var så udbredt, at den slet ikke var til debat, og at den var gennemgående i stort set alle historiske fremstillinger i årtier efter krigen (se kapitel 5).

Det er ikke alle grundfortællinger, der er så stærke og hegemoniske, som det var tilfældet med besættelsestiden. En grundfortælling kan også være mere uklar og svag, det vil sige, at der kun er enighed om få ting.

Der kan også være tilfælde, hvor en stærk grundfortælling, der er fremherskende i en gruppes fremstillinger af historien, udfordres af en konkurrerende grundfortælling, en såkaldt modfortælling, fra en anden gruppe. Dette kan for eksempel ses, hvis man undersøger grundfortællinger, der er gennemgående i henholdsvis israelske og palæstinensiske fremstillinger om den israelsk-palæstinensiske krig i 1948 (israellerne kalder krigen *Frihedskrigen*, og palæstinenserne kalder den for *Katastrofen*).

'Den uskyldige kolonialisme'

Det er særligt for den danske fortid som kolonimagt, at mens andre kolonimagter fra midten af 1800-tallet i imperialismens tidsalder kastede sig mere og mere ind i det koloniale kapløb, tabte eller solgte Danmark meget store dele af sit territorium; i 1814 måtte Danmark afstå Norge, fordi landet havde været på den tabende

Analysestrategi: Grundfortælling

Til at afdække en grundfortælling vil man typisk fokusere på nogle af spørgsmålene nedenfor

Periodisering	Hvordan afgrænses perioden? Er det de samme begivenheder, som grundfortællingen indledes og afsluttes med?
Årsagskæde/kronologi	Er det de samme begivenheder, der kobles sammen i narrativet, sådan at der skabes en årsagskæde? ('Så skete der dét, og så skete der dét, og så skete der dét'). Tegn eventuelt en tidslinje eller et mind-map over de begivenheder, som fortællingen nævner og kobler sammen.
Persongalleri	Hvilke historiske personer lægges der vægt på?
Helte og skurke	Er det de samme historiske personer, der fungerer som fortællingens helte og skurke?
Sprog	Er det de samme ord, navne og formuleringer, der går igen i fremstillingerne? Der kan ligge mange antagelser gemt i sproget, som det er vigtigt at være opmærksom på.
Spændingskurve	Mange historiske grundfortællinger vil følge en spændingskurve, som man kender fra fiktionens verden. Derfor kan det være relevant at undersøge, om der i forskellige historiske fremstillinger er fællestræk i udpegning af anslag, 'point of no return', konfliktoptrapning, klimaks og udtoning.
Fokus	Hvem er i fokus i fortællingen? Er det det enkelte individ eller grupper, for eksempel nationen, arbejderklassen, kvinder, børn, europæere eller menneskeheden? Her kan det også være relevant at se på, hvem der er de handlekraftige aktører i fortællingen (subjekter), og hvem der er de passive (objekter).
Historiens drivkræfter	Hvad er det, som driver fortællingen frem? Er det for eksempel det enkelte individs beslutninger eller samfundsstrukturerne? Er det den teknologiske udvikling eller udviklingen af nye idéer om 'det gode liv'?
Konflikt og konsensus	Lægger fortællingen vægt på konflikt mellem forskellige aktører, eller lægger den vægt på, at de centrale aktører/gruppen stod sammen, arbejdede sammen eller var enige som et fællesskab?
Værdier	Hvilke værdier er i spil i fortællingen? Hvad fremstilles som godt, og hvad fremstilles som ondt? Eksempelvis demokrati (godt) versus diktatur (ondt).
Betydning for eftertiden/morale	Hvilken betydning har de historiske begivenheder for vores nutid? Hvad kan vi lære af historien?

side i Napoleonskrigene, og i 1864 mistede Danmark hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg efter et svidende og overraskende nederlag i krig mod Preussen og Østrig. Danmark var altså efter krigen i 1864 en besejret lilleputstat, der samtidig var koloniherre i troperne. I denne periode lagdes grundstenene til det danske folkestyre og den danske nationalstat, hvilket betød, at fokus i dansk historieskrivning skiftede fra historier om store adelsmænd og enevældige konger til en national fortælling om det danske folk. Omdrejningspunkterne i fortællingen blev folkets samhørighed og oldgamle historie, sprog og kultur, eksemplificeret ved en stor interesse for vikingetiden. Sammenlignet med andre europæiske lande, eksempelvis England og Frankrig, er det bemærkelsesværdigt, at den danske grundfortælling om nationens fortid sjældent beskæftiger sig med militære sejre og erobringer, men i stedet lægger vægt på militære nederlag og pacifisme.

Dette mener Astrid Nonbo Andersen skabte forudsætninger for en særpræget danske grundfortælling om *den uskyldige kolonialisme*.

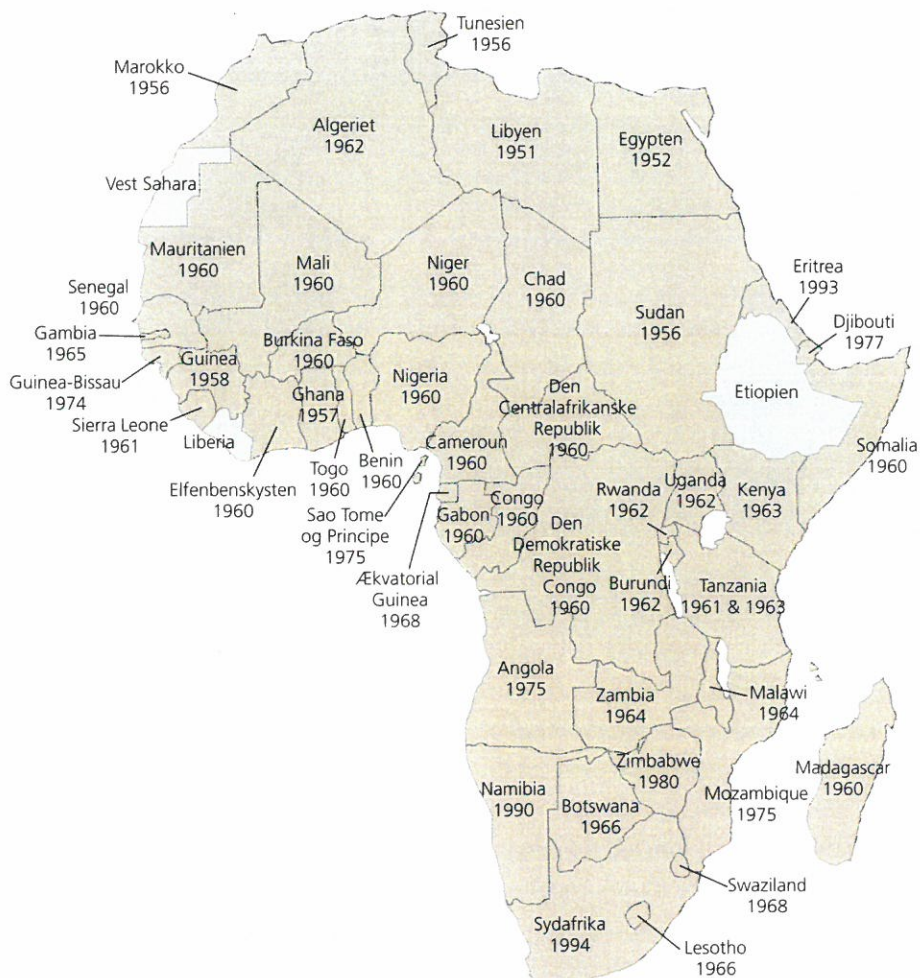
I denne fortælling fremstilles danskerne som særlig milde koloniherrer. Et centralt element i denne grundfortælling er ulovliggørelsen af slavehandelen i 1792 som beskrevet ovenfor.

Nonbo Andersen mener derfor ikke, at den danske kolonifortid er blevet bevidst fortrængt eller benægtet, men at den i stedet er blevet marginaliseret, fordi den blev fortolket i perioden 1840 til 1870, hvor Danmark skabtes som nationalstat.

Årsagen til, at nogle grundfortællinger er mere levedygtige og holdbare end andre, er, at de vækker genklang i befolkningens hverdagserfaringer, altså at de kan bruge fortællingen om fortiden til at forstå deres egen samtid og fremtid. Midt i 1800-tallet var flertallet af danskere bosat på landet, hvor højskolebevægelsen var toneangivende. Derfor kunne de fleste danskere let identificere sig med den fortælling, som de nationalt orienterede historikere skrev, der fokuserede på Danmarks lange og stabile historie som folkeligt fællesskab og landbrugsland inden for nationalstatens territorium. Det var kun ganske få danskere, der havde erfaringer med livet i kolonierne, hvilket betød, at det ikke blev en fortælling om søfart, kulturmøde eller internationalisme, der blev omdrejningspunktet i grundfortællingen om Danmark. Derfor var der ikke meget plads til kolonierne i danskernes forståelse af deres egen fortid som folk og som stat.

Grundfortællingen om den uskyldige kolonialisme er ikke rigtig blevet udfordret – før nu. Det er der flere forskellige årsager til:

1. Antallet af borgere i Danmark fra de danske tropekolonier er forsvindende lille og har alle dage været det
2. Salget af øerne forløb fredeligt (og sandsynligvis i overensstemmelse med indbyggernes ønske – selv om de ikke blev spurgt)
3. Der opstod på Jomfruøerne en lidt nostalgisk fortælling om Danmark efter skuffelsen over manglende frihed og

Efter 2. verdenskrig fandt en global afkoloniseringsbølge sted. Årstallene markerer, hvornår kolonierne blev selvstændige stater.

den amerikanske racisme efter overdragelsen i 1917

4. Danmark solgte øerne til USA i 1917, før der opstod de udbredte krav om menneskerettigheder og afkolonisering, der kom til at tegne verdenskortet om efter anden verdenskrig.

Betydningen af sprogbarrieren, tilstedeværelsen af efterkommere af den tidligere

koloniserede befolkning, og at kritikken af kolonialismen følger nogle bestemte globale bevægelser, kan ses af, at der faktisk har været kritik af den danske grundfortælling om den uskyldige danske kolonialisme. Men kritikken er kommet fra islændinge, grønlandere og færingere, som netop er befolkningsgrupper, der har langt større kontakt til Danmark, og som kan det danske sprog og har været under-

Freedom

Freedom er det første monument i Danmark over landets kolonifortid. Monumentet er en gave fra De Vestindiske Øer givet til Danmark i 2017 i forbindelse med 100-året for salget af øerne. Det er en kopi af en skulptur, der blev udarbejdet på øerne i 1998 til at fejre 150-året for ophævelsen af slaveriet. Monumentets placering har stor symbolsk betydning: Freedom er placeret foran et af de store pakhuse på Christianshavn, hvor råvarerne fra kolonierne blev opbevaret, og bagved monumentet ses Børsen og Christiansborg, hvor den økonomiske og politiske magt over Dansk Vestindien lå.

lagt Danmark i en eller anden form helt frem til i dag for Grønland og Færøernes vedkommende (Island blev selvstændigt i 1944).

Danskerne havde en rolig og ublodig exit som koloniherre i Dansk Vestindien sammenlignet med andre kolonimagter, der nødig ville opgive deres kolonier. Til sammenligning opgav Frankrig først landets nordafrikanske koloni Algeriet efter en lang og blodig krig fra 1954 til 1962, der kostede 250.000-300.000 algeriere og 25.000 franske soldater livet. Denne krig har trukket lange spor i fransk selvforståelse og politik helt frem til i dag. Danmarks relativt uddramatiske salg af Dansk Vestindien har derimod i en lang periode næsten været gået i glemmebo-

gen, men fik øget opmærksomhed i forbindelse med 100-året for salget af øerne i 2017, hvor der udkom mange bøger om Dansk Vestindien, blev arrangeret udstillinger og særlige undervisningsevents samt rejst det første monument over Danmarks kolonifortid.

Alle disse faktorer har bidraget til, at den danske grundfortælling om den uskyldige danske kolonialisme har været særdeles levedygtig. Men der er gennem de seneste år rejst mange forskellige krav, både i Danmark og i de tidligere kolonier, om blandt andet øget bevidstgørelse om den fælles fortid, anerkendelse af de slavegjortes efterkommere, en officiel dansk undskyldning og økonomisk kompensation.